

Zelo je skrajšan referat *L. Szarke*: Ureditveni načrti ministrstva za narodnosti pod vodstvom Oszkárja Jászija konec leta 1918. Upravičeno, ker o slovenski manjšini sploh ne govori, čeprav je Jási poznal Slovence.

Članek *L. Benceja*: Z obrobja v manjšino (Gospodarski zlom Madžarov v Sloveniji po Trianonu) delno ponavlja v drugih referatih omenjena dejstva, delno pa obravnava samoumevno obrobno vprašanje.

Avtor zloglasne knjige, izdane pred nekaj leti v isti založbi, *T. Zsiga*, je imel za potrebno, da ponovi nekatera dejstva iz knjige, nekaj nestvarnih trditev pa nanovo postavi, zaradi česar ga je zavrnil naslednji referat. Zsiga je naslovil svoje pisanje "Prebivalstvo pokrajine ob Muri in trianonska mirovna pogodba" in le ponavlja nekatere teze svoje knjige. Na to mu takoj odgovarja naslednji referat *Imreja Szilágyija*: Končno je čas urediti naše zadeve (Misli ob razpravi Zsiga Tibor – Vilko Novak)". Avtor naravnost pove v prvem stavku: "Med madžarskimi razumniki vlada dokaj velika zmešnjava v zvezi s Slovenci na območju zgodovinske oz. sedanje Madžarske, kar še dodatno stopnjujejo neodgovorne izjave posameznikov". O Zsigi pa pravi: "... saj ne pozna ne slovenske strokovne literature, ne velikega dela madžarske literature o tej temi. Zato je tudi njegov pristop k vprašanju pristranski" in navaja njegovo trditev v polemiki s Kozarjevo ob izidu njegove knjige, da je "krajevna imena vedno treba pisati v obliki, kot so jih v danem zgodovinskem trenutku uradno uporabljali". Ironično imenuje Zsigo: "Če bi znameniti kandidat zgodovinskih znanosti imel prav, bi potem morali madžarskim zgodovinarjem izreči zelo ostre graje." In naprej, ko graja njegovo nedosledno rabo imena "Vendi" za prekmurske Slovence, ga obsodi: "Kaj takega lahko zapiše le tisti, ki ne pozna strokovne literature ...". In še dalje ga ironizira: "Strokovnjak za venska vprašanja ... " in "Zsiga o teh vprašanjih torej govori zmedeno ..."; "... in prav bi bilo, če bi poznal tudi slovensko strokovno literaturo ...".

Doslej se moramo z vso to referentovo kritičnostjo kajpak strinjati, saj smo isto očitali Zsigi ob njegovi knjigi. Tu pa pride do nesporazuma med referentom in podpisanim. On pravi proti koncu: "Odcepitev Prekmurja pa je kljub temu vprašanje, s katerim se tudi Novak težko sooča. Res je sicer, da Novak ni zgodovinar (to odklanjam, ker sem opravil na univerzah izpite iz zgodovine, pisal in urejal poleg literarnozgodovinskih tudi splošno zgodovinske razprave! V.N.), vendar se moramo zamisliti nad enim njegovim vprašanjem. Novak očita Zsigi trditev, da so Prekmurje priključili k Sloveniji v nasprotju z željami prebivalstva ...". Novak ... pa se sprašuje: proti želji katerega prebivalstva je prišlo do odcepitve." Nato referent našteva mirovne pogodbe, ki so bile nepravilne za Slovence: "Če je ta vidik upravičen s slovenske strani, potem moramo dovoliti tudi Madžarom, da govorijo o krivicah, ki so se jim zgodile." Nisem se nikoli izjavljal o upravičenosti trianonske pogodbe do Madžarov, opozarjam pa tu, da je v nekaterih madžarskih vaseh okoli Lendave, ki jih Madžari terjajo zase, naseljenih tóliko Slovencev, – podobno na severnem ozemlju okoli Hodoša – da je težko določiti "pravično" mejo z ravnilom, pa naj se imenuje referendum ali kako drugače.

Slovcem je z razumevanjem in poznavanjem zgodovine naklonjen tudi sledeči referat *Gy. Bekeja*: Trianon in nagodba iz leta 1867.

Informativen je tudi poslednji referat v knjigi *A. B. Székelya*: Civilna možnost za preseganje Trianona: domoznansko gibanje.

Vilko Novak

M i r o s l a v S t i p l o v š e k, Slovenski parlamentarizem 1927–1929. Avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000. 497 strani.

Osnovne prepoznavne kvalitete ustvarjalnega zgodovinarja so nedvomno nenehne raziskovalne poglobitve njegovega zgodovinskega vedenja in v njih utemeljena nova historiografska dejanja. Tako dejanje je vsekakor monografija prof. dr. Miroslava Stiplovska *Slovenski parlamentarizem 1927–1929*, ki se pridružuje avtorjevim dosedanjim obsežnim monografskim in drugim problemskim obravnavam (*Šlandrova brigada*, Lj–Mb 1971; *Razmah strokovnega-sindikalnega gibanja na Slovenskem 1918–1922*, Lj

1979; *Bojna pot Šlandrove brigade*, Lj 1983; *Prispevki za zgodovino sindikalnega gibanja na Slovenskem*, Mb 1989). Dr. Miroslav Stiplovšek, redni profesor slovenske zgodovine in zgodovine jugovzhodne Evrope od konca prve svetovne vojne do leta 1941 na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je z omenjeno monografijo, ob svojih že obstoječih tematskih poglobitvah v novejšo slovensko zgodovino (zgodovino sindikalnega gibanja na Slovenskem, narodnoosvobodilnega boja v letih 1941–1945, zgodovino Slovencev v prvi jugoslovanski državi), osredičil sedANJI vsebinski sklop svojega znanstveno-raziskovalnega dela: obravnavo vprašanja udejanjanja slovenske samouprave v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev in nato v Kraljevini Jugoslaviji. O tej problematiki je doslej prof. Stiplovšek objavil že več temeljnih razprav. Med njimi moramo omeniti zlasti naslednje: *Prizadevanja za avtonomijo Slovenije od ustanovitve jugoslovanske države do kraljeve diktature (1918–1929)* (ČZN 1994/1); *Avtonomistična prizadevanja v skupščinah ljubljanske in mariborske oblasti (1927–1928) in banskem svetu Dravske banovine (1931–1941)* (Slovenci in država, Lj 1995); *Slovenska ljudska stranka in uvedba oblastnih samouprav leta 1927* (PNZ, 1995/1–2); *Die verfassungsrechtliche Lage und die Autonomiebestrebungen Sloweniens im jugoslawischen Staat 1918–1941* (Österreichische Osthefte 1997/1); *Ukinitev oblastnih samouprav in oblikovanje banske uprave Dravske banovine leta 1929* (PNZ 1997/2); *Prizadevanja Slovenske ljudske stranke za avtonomijo Slovenije ob sprejemanju prve jugoslovanske ustave in zakonodaje o oblastnih samoupravah 1921–1922* (Mikužev zbornik, Lj 1999); *Prizadevanja samouprav ljubljanske in mariborske oblasti za gospodarski in socialni napredek Slovenije jeseni 1927* (Gestrinov zbornik, Lj 1999).

O vsebinski razsežnosti monografije *Slovenski parlamentarizem 1927–1929* najpovedneje govori njen podnaslov: *avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma*. Ta prizadevanja je avtor preučil s svojo veliko zavezanostjo znanstveno-raziskovalni akribiji, saj, kot opozarja v predgovoru (str. 9–13), njegovo delo poleg zgodovinopisno že uporabljane gradiva Arhiva Republike Slovenije v glavnem temelji »v obsežnem, doslej raziskovalno še neizrabljenem gradivu« ARS (fondov Oblastnega odbora ljubljanske in Oblastnega odbora mariborske oblasti), »ki obsega skupaj kar 379 fasciklov« (str. 10). V omenjenem gradivu so najpomembnejši stenografski in uradni zapisniki sej ljubljanske in mariborske oblastne skupščine v času njunega obstoja (v letih 1927–1929), ki vsestransko osvetljujejo njuna prizadevanja po čim bolj avtonomnem urejanju vseh za razvoj Slovenije pomembnih dejavnosti in ustanov.

Monografija *Slovenski parlamentarizem 1927–1929* obravnava delovanje t. i. oblastnih samouprav in prek njih vprašanje uresničevanja nekaterih vidikov avtonomizma in parlamentarizma na Slovenskem konec dvajsetih let. Oblastne samouprave so delovale v okviru t. i. oblasti – izraz je bil povzet iz srbskega jezika – to je največjih upravno-teritorialnih enot, na katere je bilo, v skladu s centralistično Vidovdanko ustavo iz leta 1921, razdeljeno jugoslovansko državno ozemlje. Vidovdanska ustava je Kraljevino SHS obravnavala kot enoten državnoopraven teritorij in je mimo vseh narodno-zgodovinskih meril uzakonila razdelitev države na posamezne oblasti; te so smele imeti največ 800.000 prebivalcev, oblikovane pa so morale biti le po naravnih, socialnih in gospodarskih kriterijih. Ustava je tudi določala, da vsaki oblasti kot predstavnik osrednje vlade načeljuje véliki župan. Država je bila razdeljena na 33 oblasti, med njimi sta bili dve – ljubljanska oblast in mariborska oblast – na slovenskem ozemlju. Ljubljanska oblast je obsegala ozemlje nekdanje dežele Kranjske in hrvaški okraj Kastav, mariborska pa ozemlje nekdanje dežele Štajerske ter Prekmurje in pa hrvaško Medjimurje. Slovenija je bila s tem upravno razkosana na dva dela, kar je Slovincem odvzelo eno od osnovnih možnosti za skladen nacionalni razvoj – to je celovitost lastnega narodnega ozemlja. Ustava je oblastem omogočala, da prek voljenih skupščin samoupravno urejajo nekatere pokrajinske gospodarsko-socialne in kulturno-prosvetne zadeve. Pri tem je za oblastne samouprave določila različne oblike nadzora osrednjih oblasti, ki so lahko neposredno in prek vélikih županov preprečile izvajanje njihovih sklepov.

Uvedba oblastnih samouprav, do katere je prišlo po volitvah v oblastne skupščine 23. januarja 1927, je kljub navedenim omejitvam pomenila delno ublažitev ostrega centralističnega državnoopravnega sistema Vidovdanske ustave. Tako lahko o času njihovega delovanja – od formalnega konstituiranja 23. februarja 1927 do uvedbe kraljeve diktature 6. januarja 1929, ko so bile oblastne skupščine ukinjene – govorimo tudi kot o času, ko je med vojnama zaživel slovenski parlamentarizem. Od tod tudi knjigi njen naslov.

Osrednji dejavnik delovanja obeh slovenskih oblastnih skupščin in njunih izvršilnih organov – oblastnih odborov – je bila najmočnejša politična stranka – avtonomistična Slovenska ljudska stranka –, ki je

na oblastnih volitvah zmagala z absolutno večino. Ker je SLS ocenila, da lahko v obstoječih političnih razmerah prek oblastnih samouprav vsaj deloma uresniči svoje avtonomistične zamisli ter hkrati tudi svojo oblastno dominacijo v Sloveniji, je februarja 1927 stopila tudi v vlado.

Na vprašanje, kaj je Slovenska ljudska stranka, ki je edina med slovenskimi avtonomistično usmerjenimi strankami imela tudi stvarne politične možnosti, da poskusi uresničiti slovenske narodnoavtonomistične težnje, storila, da bi jih lahko v okviru jugoslovanske centralistične državno-politične realnosti tudi uresničila, odgovarja monografija *Slovenski parlamentarizem 1927–1929*. Avtor v prvem poglavju (str. 15–74) najprej predstavi veliko slovensko samostojnost v okviru novembra 1918 obstoječe posebne države habsburških Jugoslovanov – Države Slovencev, Hrvatov in Srbov – in že takrat obstoječe zamisli, da bi se upostavil slovenski nacionalni parlament. Nato oriše prizadevanja za avtonomijo Slovenije po ustanovitvi Kraljevine SHS 1. decembra 1918. Prizadevanja, v okviru katerih je bila februarja 1919 sprožena tudi zahteva po oblikovanju samostojnega slovenskega pokrajinskega parlamenta, niso bila uspešna. Kljub naporom SLS v delno avtonomni Deželni vladi za Slovenijo, posebej pa še v Ustavodajni skupščini, je bila Slovenija s sprejemom Vidovdanske ustave vpeta v strogo centralistični državni sistem. S tem pa je postalo vprašanje slovenskega avtonomističnega državnopravnega programa osrednji problem tedanje slovenske politike. Avtor zato predstavi poglede takratnih slovenskih političnih subjektov na vprašanje upravne razdelitve države na oblast in na ustavnopravni položaj Slovenije v letih do volitev v oblastne skupščine januarja 1927. Ob tem posebej opozarja na volitve v Narodno skupščino Kraljevine SHS leta 1923 in 1925, na katerih je z zahtevo po upostavitvi zakonodajne avtonomije upravno enotne Slovenije SLS zmagala z absolutno večino. Prizadevanja SLS za uspeh na volitvah v oblastne skupščine avtor predstavi v drugem poglavju (str. 75–122), v katerem podrobno prikaže tudi poglede drugih slovenskih strank na vprašanje oblastnih samouprav pred volitvami v oblastne skupščine. Rezultate volitev natančno razčleni, tako kot tudi kasnejši vstop SLS v vlado in njene priprave na prve seje oblastnih skupščin ljubljanske in mariborske oblasti.

Z izvolitvijo predsedstev oblastnih skupščin in oblastnih odborov ter imenovanjem obeh velikih županov iz vrst SLS, kar je slednja dosegla po svojem vstopu v vlado, je bila uveljavljena njena oblastna dominacija v Sloveniji. Obenem pa se je začelo tudi obdobje stopnjevanj prizadevanj Slovenske ljudske stranke, da bi v Sloveniji pod njenim absolutnim vodstvom prek oblastnih samouprav čim bolj samostojno urejali pomembne gospodarsko-socialne in kulturno-prosvetne zadeve, ki jih je centralistična državna uprava več let neustrezno reševala ali zanemarjala. Avtor delovanje oblastnih samouprav temeljito predstavlja v tretjem, četrtem in petem poglavju (str. 123–192; 193–268; 269–302), ki so jedrni del njegove monografije. V njih podrobno razčlenjuje razvoj in utrjevanje oblastne samouprave v časovnem okviru treh zasedanj ljubljanske in mariborske oblastne skupščine: prvega, od 23. februarja do 5. novembra 1927, drugega, od 5. novembra 1927 do 5. novembra 1928, in tretjega, od 5. novembra 1928 do uvedbe kraljeve diktature 6. januarja 1929. Razčlemba delovanja obeh slovenskih oblastnih skupščin pokaže njuno izjemno ustvarjalno voljo doseči, da bi se položaj Slovenije, kolikor je le bilo mogoče, približal narodnim avtonomističnim ciljem. Avtor natančno prikaže, kako sta obe slovenski samoupravi v prvi polovici leta 1927 od ljubljanskega in mariborskega velikega župana prevzeli vrsto pristojnosti: nadzor nad občinami, okrajnimi zastopi in okrajnimi cestnimi odbori in upravljanje bivše deželne imovine. Kasneje sta organizirali tudi svoje oblastne denarne zavode. V času, ko je bila SLS še v vladi – do srede aprila 1927 – je Narodna skupščina slovenskima oblastnima skupščinama dala tudi pravico, da v mejah ustave in državnih zakonov spreminjata, dopolnjujeta in razveljavljata bivše deželne zakone. S tem je bila slovenskima oblastnima skupščinama omogočena razširjena uredbodajna pristojnost.

Po sklenitvi znanega Blejskega sporazuma med SLS in velikosrbsko Narodno radikalno stranko julija 1927, na osnovi katerega je SLS po ponovni absolutni zmagi na volitvah v Narodno skupščino septembra 1927 zopet stopila vlado in v njej ostala do kraljeve diktature, je prišlo do prenosa številnih pristojnosti in ustanov od posameznih ministrstev na slovenski oblastni samoupravi. V tem pogledu je bilo sodelovanje SLS v vladi za Slovenijo nedvomno koristno. Ljubljanska in mariborska oblastna samouprava sta od ministrstva za zdravstvo že oktobra 1927 prevzeli skoraj vse pristojnosti na področju zdravstva. Konec leta 1927 pa sta od vseh samouprav v državi od posameznih resornih ministrstev prevzeli tudi največ zadev in ustanov na področju javnih gradenj, kmetijstva, neagrarnih panog, zdravstva in socialnega skrbstva. Prav tako sta bila njuna oblastna proračuna za leto 1928 in 1929, s katerima sta si zagotovili gnotne temelje za svoje delovanje in ki sta bila med najvišjimi v državi, od ministra za finance potrjena hitro in brez zapletov. Pri

tem pa so centralistične oblasti uspele doseči svoj cilj, to je razbremenitev obveznosti osrednjega proračuna pri financiranju posameznih oblastí. Tako je celo vladna SLS za prenesene zadeve iz osrednjega proračuna uspela dobiti le približno tretjino sredstev. Tiste samouprave, med katerimi sta posebej izstopali slovenski, ki so hotele uspešno izvajati svoje naloge, so tako morale pri oblikovanju svojih proračunov poiskati pretežno lastne vire. To je pomenilo dodatno davčno obremenitev prebivalstva.

Obe slovenski samoupravi sta leta 1928 po posebnem pooblastilu Narodne skupščine edini v državi dobili tudi pravico spreminjati nekatere pomembne navedbe povojnih slovenskih vlad. S tem pa sta slovenski oblastni skupščini edini imeli pravico sprejemati tudi uredbe z zakonsko močjo oziroma sta *de facto* začeli izvajati celo omejene zakonodajne funkcije. Ta privilegij je bil, enako kot prenos večjega števila zadev in ustanov iz državne uprave na slovenski oblastni samoupravi, pogojen s sodelovanjem SLS v vladni koaliciji. Vse to je pomenilo asimetrično udejanjanje oblastne samouprave, kar so odločno kritizirali zlasti na Hrvaškem, kjer so predstavniki centralističnih oblasti ovirali njeno delovanje.

Uvedba diktature je končala slabo dvoletno obdobje, ko so Slovenci – zlasti na gospodarsko-socialnem področju – veliko pomembnih zadev v znatni meri upravljali sami. Kako so pozitivno učinkovale posledice uspešnega delovanja slovenskih oblastnih samouprav še v prvem letu diktature, ko sta nekdanja vodilna funkcionarja ljubljanske in mariborske oblastne samouprave, dr. Marko Natlačen in dr. Josip Leskovar, postala oblastna komisarja, je avtor prikazal v šestem, sklepnem poglavju svoje monografije (str. 303–350). V njem je predstavljeno tudi nadaljevanje slovenskih avtonomističnih prizadevanj v okviru skromnih pristojnosti banskega sveta Dravske banovine v tridesetih letih. Toda za leta 1927–1929, na katera je osredotočena avtorjeva monografija, je bilo bistveno, da sta bila upostavitel in delovanje ljubljanske in mariborske oblastne samouprave edina oblika udejanjenja slovenskih avtonomističnih teženj v pogojih centralističnega državnega sistema Vidovdanske ustave.

Višja stopnja udejanjenja samouprave oziroma nekaterih vidikov avtonomije na Slovenskem v letih 1927–1929 je bila protiusluga, ki so jo vladne partnerice dale Slovenski ljudski stranki za njeno sodelovanje v vladi. To seveda ni pomenilo uresničenja programa zakonodajne avtonomije Slovenije z lastnim parlamentom in vlado. Toda Slovenska ljudska stranka je delovanje obeh oblastnih samouprav izkoristila za to, da sta, kolikor je le bilo mogoče, prek njenega funkcionskega kadra delovali kot ena slovenska upravna enota. Seveda je pri tem njuno delovanje izkoriščala tudi za svoje strankarske koristi, vendar je treba poudariti, da so njuni najpomembnejši dosežki koristili vsem oziroma splošnim slovenskim interesom. Svoje največje uspehe sta dosegli na gospodarskem področju – pri javnih gradnjah in vzpodbujanju razvoja agrarnih panog. Njun izjemno pomemben dosežek je bila tudi ureditev zdravstva v povezavi z reševanjem socialne problematike. Izboljšali sta še razmere na področju prosvete in kulture. Različne vidike tega širokega in prizadevnega dela obeh samouprav prikazujejo v posebnem razdelku *Priloge* (str. 351–480) objave izbranih sejnih zapisnikov in drugih dokumentov o delovanju skupščin in odborov ljubljanske in mariborske oblasti. To monografiji daje še posebno dokumentarno vrednost. Kaže pa jo tudi bogato fotografsko gradivo in kar 1249 enot njenega znanstveno-kritičnega aparata.

Priloge, na katere opozarjamo na koncu (sledijo jim še povzetek vsebine v nemškem jeziku, seznam virov in literature, okrajšave in imensko kazalo; str. 481–497) so razdeljene na dva podrazdelka. V prvem je objavljenih 17 dokumentov, ki skupaj s številnimi faksimili omogočajo seznanitev z obravnavano problematiko neposredno prek virov. Iz njihove vsebine je še enkrat razvidno, da so Slovenci prek delovanja oblastnih samouprav v letih 1927–1929 pokazali, da lahko samostojno rešujejo pomembna systemska vprašanja svojega razvoja in da bi lahko že v tistem času svoje avtonomistične narodnopolitično težnje udejanjili v polnem obsegu, če bi za to le obstajala ustavna možnost. V drugem podrazdelku sta objavljena še seznam poslancev skupščin ljubljanske in mariborske oblasti in sestava skupščinskih teles.

Poseben pomen dokumentov, objavljenih v *Prilogah* je, da je bralec prek njih neposredno seznanjen tudi z značilnostmi slovenskega parlamentarizma, kakršnega sta lahko v letih 1927–1929 udejanjali ljubljanska in mariborska oblastna skupščina. V njiju so bili izvoljeni poslanci kar dvanajstih političnih strank, sestava obeh oblastnih skupščin pa je zrcalila tedanje razmerje moči v slovenski politiki. Kot je razvidno iz objavljenih dokumentov je v obeh oblastnih skupščinah kljub zakonskim omejitvam prišlo tudi do političnih razprav. V razpravah so svoja stališča do vseh tedaj aktualnih socialno-gospodarskih, kulturnih, prosvetnih in političnih problemov izrazili predstavniki različnih političnih subjektov katoliške, liberalne in socialistične usmeritve. Avtor zato že v predgovoru utemeljeno ugotavlja, da sta bili glede pluralistične strankarske sestave obe oblastni skupščini »celo neke vrste predhodnici slovenskega parlamenta, izvoljenega

leta 1990; v vmesnih obdobjih so namreč bila slovenska parlamentarna predstavništva sestavljena strankarsko monolitno«, medtem ko so se »vse pristojnosti pravega državnega parlamenta (...) lahko razvile šele v samostojni Republiki Sloveniji. V procesu oblikovanja slovenskega parlamentarizma ima zato tudi delovanje ljubljanske in mariborske oblastne skupščine 1927–1929 pomembno mesto.« (str. 13) Ali, kot še upravičeno opozarja avtor: »Delovanje oblastnih samouprav oziroma oblastnih skupščin in odborov, preko katerih se je v prizadevanjih za razširitev pristojnosti in čim bolj samostojno reševanje perečih problemov, odvijal tudi spopad med centralizmom in avtonomizmom, ima večjo vlogo v političnem, gospodarskem, socialnem in kulturnem življenju na Slovenskem konec dvajsetih let, kot je doslej ugotavljalo naše zgodovino pisje.« (Prav tam)

Prof. Stiplovšek je z monografijo *Slovenski parlamentarizem 1927–1929* uspešno presekel zgoraj omenjeno vsebinsko pomanjkljivost v dosedanjem zgodovinskem vrednotenju slovenskih narodno-emancipacijskih naporov v prvi jugoslovanski državi. Njegov *Parlamentarizem* nam zagotavlja, da bo odslej njihovo razčlenjevanje še tehtnejše in celovitejše. Potrjuje pa tudi še kako potrebno zavezanost temeljnemu raziskovalnemu delu, ki najdosledneje osmišlja nadaljnjo vrednostno spoznavno rast zgodovinske vede.

Jurij Perovšek

Ivan Čizmić, Ivan Miletić, George J. Prpić, **From the Adriatic to Lake Erie : a History of Croatians in Greater Cleveland.** Eastlake : American Croatian Lodge »Cardinal Stepinac«; Zagreb : Institute of Social Sciences Ivo Pilar, 2000. 557 strani.

Knjiga o zgodovini Hrvatov v velikem Clevelandu je začela nastajati že sredi sedemdesetih let 20. st., oziroma od izida knjige Karla Bonutija in Georga J. Prpića, *Selected Ethnic Communities of Cleveland: A Socio-Economic Study* (Cleveland: Cleveland State University, 1974, 240 strani), katere del je posvečen tudi razvoju slovenske in hrvaške skupnosti v Clevelandu. Čeprav je Prpić konec sedemdesetih let nadaljeval z raziskavami o Hrvatih v Clevelandu, pa rezultati teh raziskav niso bili objavljeni.

Leta 1988 je skupina šestih raziskovalcev pričela na pobudo bremenske univerze z raziskovanjem zgodovine nasprotij in sodelovanj med izseljenskimi skupnostmi pripadnikov vzhodnoevropskih narodov v Clevelandu v obdobju 1880–1930 (*Conflict and Cooperation: Comparative Research on the East European Experience in the Area of the City of Cleveland, Ohio 1880–1930*). Raziskovalci so v okviru projekta najprej tri mesece zbirali gradivo v Clevelandu, nato pa za vsako od skupnosti pripravili od 100 do 250 strani tekstov. Rezultat raziskav so bili rokopisi o življenju pripadnikov hrvaške (Ivan Čizmić), madžarske (Juliana Puskas), poljske (Adam Walaszek), slovenske (Matjaž Klemenčič), slovaške (Michael Kopanic) in češke (Winston Chrislock) izseljenske skupnosti v Clevelandu.

Sredi devetdesetih let so bili objavljeni rezultati raziskav o clevelandskih Slovencih. Pri tem je potrebno še omeniti, da je Klemenčič svojo knjigo dopolnil z obravnavo celotne zgodovine Slovencev v Clevelandu, Adam Walaszek pa je ostal pri prvotnih časovnih omejitvah.

Medtem, ko je knjiga Matjaža Klemenčiča, obravnavala 120-letno zgodovino slovenske skupnosti v Clevelandu v enem delu, pa je knjiga o zgodovini hrvaške skupnosti v Clevelandu razdeljena v dva dela. Prvi del obravnava na 179 straneh obdobje 1880–1945, drugi del pa na 321 straneh obdobje od leta 1945 do sredine devetdesetih let. Pričujoče delo je pomembno tudi za poznavanje zgodovine Slovencev v Clevelandu, saj v veliki meri obravnava zgodovino slovensko-hrvaških odnosov v tem severnoameriškem vele mestu.

V prvem poglavju so avtorji (Čizmić, Miletić in Prpić) najprej orisali prve priselitve Hrvatov na območje današnjih Združenih držav, ki so se začele že ob koncu 16. st. in so bile povezane s trgovino sužnje. Pri tem je zanimivo zlasti dejstvo, da so kot prevozniki v trgovini s sužnji sodelovali tudi dubrovniški ladjarji, čeprav je bila na nekaterih območjih Hrvaške (npr. Korčula ter Dubrovnik) trgovanje s sužnji prepovedano že v 13. st. torej 600 let prej kot v Veliki Britaniji (1833) ali v ZDA v času državljanske vojne.

Na območju Clevelanda naj bi se prvi Hrvati naselili v šestdesetih letih 19. st. V prvem obdobju priseljevanja (do leta 1914) so se – po navedbah avtorjev – naselili v glavnem na St. Clair Avenue in sicer med East 25th Street in East 70th Street. Glede na rezultate mojih raziskav pa lahko rečemo, da je hrvaška